

Jože Feher

USPOSTABLJANJE ROMSKIH OTROK NA NARODNOSTNO MEŠANEM OBMOČJU OBČINE LENDA VA

1. Demografske in druge značilnosti občine Lendava

Občina Lendava leži v severovzhodnem delu Republike Slovenije. Je nacionalno mešano območje, je obmejna občina (leži ob državni meji z Madžarsko) in gospodarsko manj razvita. Veliko ljudi se še ukvarja s poljedelstvom. Vedno slabši gospodarski položaj v Republiki Sloveniji ima določene posledice tudi v tej občini, kjer živi na en kvadratni meter 100 ljudi. Zanimiv je narodnostni sestav prebivalstva. Na nižinskem predelu občine živi 18257 Slovencev, ob madžarski državni meji pa 8119 Madžarov. V dveh, medsebojno nepovezanih naseljih pa živi 306 Romov. Število drugih pripadnikov narodnosti je 505. Omeniti je treba, da je eno romsko naselje na slovenskem območju (KS Črenšovci), drugo pa je na dvojezičnem območju (v okolici Lendave).

2. Upravna razdelitev občine

Občani so organizirani v 18 krajevnih skupnostih, od tega je 7 slovenskih KS, 4 madžarske KS (homogenih), 7 dvojezičnih KS (tu živijo Slovenci, Madžari in Romi skupaj, oziroma 7 slovenskih KS in 11 dvojezičnih! Romi živijo v eni slovenski KS in v 3 dvojezičnih KS (oziroma v eni slovenski KS, v eni homogeni madžarski skupnosti - Dobrovnik in v dveh narodnostno mešanih KS - Dolga vas in Lendava).

3. Pogovorni jezik - potrebe za medsebojne komunikacije

V 6 KS je pogovorni jezik slovenski in romski, v 5 KS madžarski in slovenski, v 5 KS je slovenski, madžarski, hrvaški in romski in v 2 KS je madžarski jezik.

4. Šolstvo

Na tej podlagi so nastale tudi dvojezične osnovne šole v občini. Na narodnostno mešanem območju so tri dvojezične redne šole in sicer: OŠ Dobrovnik in OŠ Genterovci: vsaka s svojim šolskim okolišem. Četrta dvojezična osnovna šola pa je

OŠ Jože Kramar - Juš Lendava s prilagojenim programom. Dvojezična OŠ s PP je v gravitacijskem središču občine, to je v mestu Lendava, ki ima 4000 prebivalcev, je industrijsko in upravno središče občine. V samem mestu živi več nacionalnosti, največ je Madžarov in Slovencev, nekaj manj Hrvatov in drugih.

Omenjena dvojezična posebna šola je dobila status dvojezične šole v letu 1976. V tem šolskem letu je bilo na šoli 96 učencev, od tega 60 Slovencev, 30 Madžarov in 6 Romov. V šolo so bili zajeti učenci iz celotnega območja občine Ledava. Učenci so bili vključeni v čiste slovenske in dvojezične oddelke iz dvojezičnega območja, ki ga določa zakon. V dvojezičnih oddelkih je bila k materinščini dodana še ura učnega jezika. Takratni dvojezični predmetnik je še danes v veljavi.

Nekaj podatkov iz statistike:

- a) številčno stanje učencev za nekaj let
- b) nacionalni sestav učencev

ŠOLSKO LETO

	84/85	85/86	86/87	87/88	88/89	89/90
Št. Romov	25	26	30	28	38	35
	36,76%	39,39%	49,18%	49,12%	61,29%	61,40%
Skupaj učencev:	68	66	61	57	62	57

PREGLED PADANJA ŠTEVILA SLOVENCEV

	35	34	30	26	22	20
--	----	----	----	----	----	----

PREGLED PADANJA ŠTEVILA MADŽAROV

	8	6	4	3	2	22
--	---	---	---	---	---	----

P.p.

Pri teh podatkih niso upoštevani varovanci iz oddelkov za delovno usposabljanje!

Notranja struktura oddelkov glede na nacionalno pripadnost učencev;

Trenutno imamo na šoli:

- čiste slovenske oddelke (S)
- čiste dvojezične oddelke (SM)
- slovenske oddelke z Romi in Slovenci
- dvojezične oddelke z Madžari, Romi z dvojezičnega območja
- romske dvojezične oddelke z Romi z dvojezičnega območja ter slovenskega območja

Ker sta učna jezika slovenski in madžarski, materinega jezika Romov ne razvijamo, je pa vseskozi njihov pogovorni jezik tako v učilnicah kot med seboj ter na hodniku in drugod. Učitelji ne znajo romski. Zato so romski otroci primorani poleg svoje materinščine znati dva tuja jezika. V osemletnem šolanju se najbolj razvije slovenski jezik, relativno malo pa bodo znali madžarski jezik.

5. Problematika ob izvajanju učno - vzgojnega programa

Stalno naraščanje števila Romov ter nastajanje homogenih romskih oddelkov (sedaj imamo takih kar 5) povzroča velike težave pri jezikovnem pouku in sploh pri medsebojnem komuniciranju. Poleg slovenskega in madžarskega jezika je aktivno prisoten romski jezik.

Trenutno imamo:

- 24 Romov, ki znajo romsko in malo slovensko
- 8 Romov, ki znajo samo romski (1. in 2. razred)!
- 3 Rome, ki znajo romsko, slovensko in čisto malo madžarsko.

Pri 35 učencih - Romih je materin jezik romski, od tega se jih mora 24 učniti tudi madžarsko, ker so iz narodnostno mešanega območja v občini. Torej ob vstopu v našo šolo pridobi romski otrok kar dva tuja jezika.

Posledica: izrazna sposobnost v dveh uradnih jezikih (v slovenskem in madžarskem jeziku) je vedno slabša. Ker prevladuje število Romov, se "beli" prilagajajo tudi novim razmeram, se rahlo odtujujejo od romskih otrok (tudi zaradi njihovega posebnega obnašanja) ter rahlo prihaja do vidne socialne diferenciacije. Slovenskih in madžarskih otrok je vedno manj, kar pa je dejansko osnova za dvojezično delo, za dvojezični pouk in za dvojezično usposabljanje. Da ni teh otrok na šoli je kriva določena nedoslednost pri prijavljanju in evidentiranju lažje duševno prizadetih na rednih osnovnih šolah. Tako postajamo čisto romska šola z dvema oz. tremi jeziki, z vsemi predvidljivimi in nepredvidljivimi težavami.

Kaj bi bilo potrebno storiti!

Strokovni delavci na naši šoli smo mnenja, da bi bilo potrebno redno in dosledno vključevanje romskih otrok v takozvane predšolske oz. pripravljalne oddelke - vrtce s ciljem da bi se naučili nekaj slovenskega oziroma madžarskega jezika in to seveda

na način kot to zahteva specialna didaktika. Tu bi se romski otroci seznanili z obema drugima jezikoma (na dvojezičnem območju z obema, na enojezičnem območju pa s slovenščino). Na tak način bi lažje premostili težave, ki nastajajo ob vstopu v 1. in 2. razred naše dvojezične osnovne šole s prilagojenim programom.

6. Romsko vprašanje - obvezno šolanje

Povprečno število novincev v občini je letno 406 - 411. Od tega redna osnovna šola dobi povprečno 15 učencev Romov, šola s prilagojenim programom pa povprečno 6 učencev Romov - lažje ali zmerno duševno prizadete. Vključevanje lažje in zmerno prizadetih romskih otrok novincev v šolo s prilagojenim programom je prikazano v naslednji tabeli (primerjalno s Slovenci in Madžari). V šolskem letu 1975/76 je bilo na tej šoli 96 učencev, od tega 60 Slovencev, 30 Madžarov in 6 Romov.

VPIS - NOVINCI

Šolsko leto	84/85	85/86	86/87	87/88	88/89	89/90
od skup.št. vpisanih	11	14	9	8	11	5
št. rom. otrok	4	8	2	8	8	5
št. slov. otrok	7	5	6	-	3	-
št. mad. otrok	-	1	1	-	-	-

Torej ob tem, da je znanje jezikov romskih otrok - učencev - varovancev v šolskem letu 1989/90 takšno da:

- 24 Romov zna romsko - slovensko
- 8 Romov samo romsko (1. in delno 2. razred)
- 3 Romi romsko - slovensko - madžarsko

nastanejo velike težave pri vseh učnih predmetih. Potrebne so široke razlage ob tekstu, pisavi in izgovorjeni besedi, potrebe so po deskriptivnem načinu dela - da bi tudi romski otroci razumeli učno vsebino. Pisno in ustno izražanje je največkrat pomanjkljivo. Njihov pogovorni jezik v učilnici, med seboj, na hodniku in tudi med učno uro najbolj pa v domačem miljeju, je romski, ki pa tudi ni enoten, ne glede na majhno razdaljo med dvema romskima naseljema v občini.

7. Socialni položaj Romov

Vsi romski otroci niso duševno prizadeti. Velikokrat so socialne razmere tiste, ki okarakterizirajo njihovo manjšo sposobnost in inteligenčnost, kar se pa kasneje delno popravi. Štiri družine imajo svojo hišo, dvajset družin ima družbena stanovanja, osemindvajset družin pa živi v kolibah oziroma drugače. 306 Romov, kolikor jih živi v občini, živi so v 51 družinah. Povprečno število članov družine je šest. Za večino vključenih prizadetih Romov so značilne naslednje stvari: pri vsakem duševno prizadetem posamezniku so pomanjkljivosti lahko izražene v različni meri na enem ali več področjih in to v različnih stopnjah

- na področju intelektualne strukture in funkcioniranja
- na področju poučevanja in zaznavanja
- na področju psihomotorike
- na področju čustvovanja
- na področju motivacije
- na področju moralnega presojanja
- na področju socialne prilagoditve

Pogoste so tudi posebnosti v telesnem razvoju. Mišljenje teh učencev ostaja velikokrat na konkretnem nivoju. Razumevanje in ustvarjanje abstraktnih pojmov je rahlo omejeno.

8. Analiza učno - vzgojnih rezultatov pri učencih Romih

Delo je več ali manj večkrat individualizirano oziroma diferencirano vsebinsko, organizacijsko in jezikovno. Jezična diferenciranost predstavlja trenutno največji problem. S homogenizacijo oddelkov (romizacija) je postala romščina jezik za medsebojno komuniciranje v šolski zgradbi in izven nje, razen pri organiziranem delu, to je pri pouku, kjer zahtevamo slovenščino in madžarščino. Učitelji ne znajo romski jezik, kljub temu pa dopuščamo nastope na prireditvah v romskem jeziku, kar predstavlja določeno zadovoljstvo za romske otroke. Analiza težavnosti dela pri pouku je pokazala, da učenca - Roma v dvojezičnem oddelku - dnevno obremenjujemo s 5 do 10 novimi pojmi v slovenskem in madžarskem jeziku, kar predstavlja za njih precejšnje breme. Zato učitelji porabijo največ časa za utrjevanje pojmov, besed in snovi, ker je faktor pozabljenosti velik. Romski učenec doma ne sliši ne slovenskega in ne madžarskega jezika. Zato je besedni zaklad zelo skromen, večkrat imajo učenci tudi govorne napake, zato jih usmerimo na logopedске vaje. Tvorba povedi je skromna. Izgovorjava je z napakami in nepravilnostmi. Romski otroci enostavno zamenjujejo sklone in predloge v slovenskem jeziku (Primer: Grem pri zdravniku.), nepravilno pa tvorijo besede v madžarskem jeziku - s priponami. Zato je njihovo pisno izražanje skromno, na nižji stopnji zelo pomanjkljivo, na višji stopnji se stanje rahlo izboljšuje, sicer pa o gramatičnih in pravopisnih kvalitetah ne moremo govoriti. Šoli ostane obveza, da jih v osemletnem šolanju pripravi, da so sposobni komunicirati v slovenskem jeziku, se ustno in pisno skromno izražati, medtem ko v

madžarskem jeziku ostanemo na nivoju besed, pojmov in enostavnih povedi. Ker učenci - Romi vrtca ne obiskujejo redno pred vstopom v I. razred, nimajo niti osnovnih delovnih navad oziroma osnove kulturnega življenja. Ustreznih učbenikov tudi ni, razen delovnega zvezka za obratno opismenitev v dvojezičnih oddelkih.

Na vprašanje kako naprej, lahko nanizamo naslednja razmišljanja:

Morali bi vztrajati pri obveznem obiskovanju male šole za Rome, kjer bi se naučili najosnovnejših jezikovnih prvin oziroma delovnih navad. Ne bi smeli dopustiti to, da bi šola postala čisto romska oziroma, da bi prišlo do homogenizacije. Družbena skrb bi morala biti, da pospeši ureditev socialnih razmer Romov. Ob vedno večjem številu romskih otrok je treba računati tudi z intenzivnim študijem učiteljev romščine. Po možnosti zagotoviti zaposlitev večjega števila Romov in s tem bi bila dosežena hitrejša socializacija. Morali bi imeti primerne učbenike (večejezične), ki bi ustrezale tako Slovencem, Madžarom in Romom. Ob večjem poudarku glede na različne oblike integracijskih procesov, bo potrebno razmisliti o primerni oziroma najbolj ustrezni integraciji v osnovnem šolstvu v občini.

9. Kako naprej - dolgoročno

Rešitev vidimo v obveznem obiskovanju dvojezičnega vrtca ali male šole zaradi pridobitve osnov dveh uradnih jezikov (velja za Rome!). Šole ne bi smeli homogenizirati in romske otroke oddvojiti od ostalih. Upoštevati bi bilo treba materin jezik romskih otrok, če drugače ne kot pogovorni jezik. Potrebno bo temeljito razmisliti o uvajanju primernih integracijskih oblik in vsebin v okviru obstoječe šolske mreže v občini, katero sestavljajo slovenske in dvojezične osnovne šole. V našem primeru gre za večjezično Posebno osnovno šolo za invalidno, senzorno, govorno, umsko, socialno, vedenjsko in emocionalno motene otroke. Verjetno je potrebno iskati rešitev v drugačnejšem pojmovanju POŠ. Absolutno ločevanje teh otrok od svojih vrstnikov je neutemeljeno. Zato naj bi zagovarjali tezo, da bi stalno ločevanje takih otrok nadomestili z občasnim ločenim delom z njimi (velja za Rome in ostale). Ločeno delo bi trajalo daljši ali krajši čas pri predmetu, kjer ima učenec težave. Za mejne primere zadostuje povečana učna skrb učitelja in drugih strokovnjakov (timsko delo). Strinjamo se s trditvijo, da integracija pospešuje pozitivnejši odnos do šole, da so uspehi v integriranih razrednih enako dobri kot v "posebnih" šolah, da niso opaženi negativni vplivi ali slabši učni uspehi pri nemotenih sošolcih. Zaradi individualizacije pouka so tudi ti na boljšem. Po tem še zmeraj ostane odprto vprašanje, kako z učnimi jeziki teh učencev! Če bomo vpisali samo romske otroke v to našo šolo, pride do absolutne homogenizacije šole, kar pa odpira še vrsto novih problemov.

Tuje izkušnje na tem področju zaslužijo več pozornosti, ko se ugotavlja, da bodo moteni otroci skupaj z ostalimi sovrstniki še bolj negotovi, pasivni in nervozni, da jih je mogoče usposobiti za življenje le z ločenim šolanjem, po našem mnenju ne drži, saj z manj ostrim ločevanjem teh učencev bo odpadel tudi del diagnostičnih težav in zmot, na katere prizadeti starši, razumljivo, zelo občutljivo reagirajo.

